

KANONIZACJA W KOŚCIELE ROSYJSKIM PRAWOSŁAWNYM

Od niedawna, a szczególnie w dobie posoborowego ekumenizmu coraz więcej myślimy o zagadnieniach, które wypadnie rozważyć w aspekcie oczekiwania na jedną owczarnię i jednego Pasterza. Do takich zagadnień należy także kanonizacja w rozumieniu prawnokanonicznym jako kościelna forma wynoszenia na ołtarze ludzi zmarłych w opinii świętości. Literatura dotycząca kanonizacji w Kościele katolickim jest bardzo obszerna i może stanowić przedmiot wielu osobnych studiów. Z publikacji posoborowych warto wymienić tylko niektóre¹. Natomiast na temat „kanonizacji” dokonywanych w

¹ Oto ważniejsze publikacje: A. Stankiewicz. *Uprawnienia biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII w.* PK 3-4 1966 225-254; F. Veraja. *La beatificazione equipolente e la questione dei miracoli nelle cause di canonizzazione.* Roma 1975; J. Białobok. *Heroiczność cnót w aspekcie prawa kanonicznego.* PK 19:1976 nr 3-4 s. 327-336; A. Amore. *Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana.* „Antonianum” 529:1977 s. 38-80; H. Misztal. *Dokument jako środek dowodowy w historycznych sprawach beatyfikacyjnych.* CzST 5:1977 s. 213-237; H. Misztal. *Kanonizacja równoznaczna.* PK 21:1978 nr 3-4 s. 189-216; A. Casieri. *La perfezione cristiana in Benedetto XIV con particolare riferimento all'età giovanile.* Roma 1979; E. Piacentini. *Il martirio nelle cause dei santi.* Libreria Editrice Vaticana 1979; L. Ravetti. *La santità nella „Lumen gentium”.* Roma 1980; R. Zera. *La fama di santità.* Roma 1980; H. Misztal. *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym.* Lublin 1981; H. Misztal. *Biografia w procesie beatyfikacyjnym.* PK 25:1982 nr 1-2 s. 267-279; H. Misztal. *Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego.* Częstochowa 1983; F. Veraja. *Commento alla nuova legislazione per le cause dei santi.* Roma 1983; A. Casieri. *Vademecum postulatum,* M Roma 1984; M. Machejek. *Santità canonizzata.* Theresianum Roma 1984; H. Misztal. *Biegli w postępowaniu kanonizacyjnym.* Lublin 1985; H. Misztal. *Komentarz do konstytucji apostolskiej „Divinus Perfectionis Magister”.* Lublin 1987; H. Misztal. *De revisione scriptorum, quae servi dei publice ediderunt, in nova procedura canonizationis.* Estratto da: ME 1987, I-II, pp. 239-252; H. Misztal. *Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych w świetle nowego prawa.* KpP 5:1988 s. 127-144; W. Schulz. *24 Das neue Selig- und Heiligsprechungsverfahren.* Bonifatius Verlag 1988; F. Leone. *La prova documentale degli scritti nei processi di beatificazione e canonizzazione (studio storico-canonico),* Istituto di Scienze Religiose 1989; P. A. Frutaz. *Elementi costitutivi delle cause di canonizzazione.* W: *La santità cristiana.* Roma 1990 s. 411-427; E. Grygiel. *Opinia świętości w postępowaniu kanonizacyjnym.* (mps BKUL) Lublin 1990; R. Szponar. *Biografia w procesie kanonizacyjnym.* Lublin 1990 (mps BKUL); R. Rodrigo. *Manuale per istruire i processi di canonizzazione.* Roma 1991; *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II. Materiały z II Ogól-*

Kościele prawosławnym, zwłaszcza rosyjskim, wiemy bardzo mało. Nie wiele też możemy powiedzieć o „kanonizacjach” w innych wyznaniach chrześcijańskich, z wyjątkiem może męczenników za wiarę².

Według skąpych opracowań w Kościele prawosławnym nie ma ścisłego podziału na: sługę Bożego (rozpoczęty proces), błogosławionego (po akcie beatyfikacji) i świętego (po kanonizacji), ale się używa nazw: czcigodny, błogosławiony czy sługa Boży nie zawsze w znaczeniu „święty”. Do danego imienia dodaje się przymiotnik np. apostoł, izapostoł (analogia do apostoła – np. Włodzimierz), męczennik, biskup, kapłan, diakon, cudotwórca (taumaturg), ihumen (przeł. zakonu mniszego), asceta, dziewica itp.³ Cześć odbierają święci uznani urzędowo przez władzę kościelną w całej Cerkwi ruskiej (inserowani do kalendarza powszechnego) lub święci cieszący się kultem partykularnym ograniczonym do eparchii, miasta, kościoła lub monasterium (inserowani do kalendarzy lokalnych) lub spontanicznie przez lud, ale tolerowani przez władze cerkiewne. Ci pierwsi zazwyczaj posiadają własne formularze oficjum brewiarzowego (znajdujące się w księgach liturgicznych), choć mogą istnieć także oficja nieurzędowe układane przez spontanicznych czcicieli danych osób cieszących się opinią świętości⁴.

Współczesna refleksja nad kanonizacją w Cerkwi prawosławnej skłania do dostrzeżenia pewnej analogii do beatyfikacji i kanonizacji w Kościele łacińskim (zob. czczeni lokalnie, w pewnych okręgach lub całej Rosji)⁵.

Datą istotną w historii kanonizacji w Cerkwi rosyjskiej był rok 1721 (ustanowienie Świętego Synodu przez cara Piotra Wielkiego). Do tej daty

napolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego. KUL Lublin 24-26 IX 1992. Pod red. H. Misztala Lublin 1993 s. 101-112; J. Lisowski. Koncepcja męczeństwa w praktyce Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Wrocław-Rzym 1992.

² Autor stawia sobie jedynie za cel wywołanie tym artykułem zainteresowania badaczy zagadnieniem „kanonizacji” w innych Kościołach chrześcijańskich. Wydaje się, iż przyszedł czas na monograficzne opracowanie tego tematu.

³ Alla denominazione comune di Santo, si aggiunge la sua eantteristica, ad esempio: Apostolo o Isapostolo = Uguale agli Apostoli (come S. Costantino, primo Imperatore di Costantinopoli, e S. Vladimiro, primo Principe cristiano della Russia), Martire e Ieromartire, se e Vescovo, Sacerdote o Diacono, Taumaturgo, Anargiro (S. Cosma e S. Damiano), Egumeno, Asceta, Vergine, ecc. ecc. Zob. P. De Meester. *La canonizzazione dei Santi nella Chiesa russa ortodossa*. „Gregorianum” 30:1949 s. 393.

⁴ I glorificati sono divisi in due categorie. Agli uni l'autorità ecclesiastica riconosce un culto ufficiale; figurano nel calendario universale, osservato in tutta la Russia oppure nel calendario particolare di una provincia, di una eparchia (diocesi), di una città, di una chiesa, di un oratorio locale o anche di un monasterio.

A questa categoria va aggiunta l'altra, composta di personaggi morti in concetto di santità, e che la devozione del popolo, o dei monaci, circonda di un culto spontaneo, tollerato dall'autorità ecclesiastica e talvolta dalla medesima incoraggiato ed approvato.

La duplice distinzione può essere messa in relazione con quel che pratica la Chiesa latina per i Santi e Beati riconosciuti e come tali dall'autorità del Sommo Pontefice, e per i Servi di Dio onorati dalla pietà popolare. Tamże s. 394.

⁵ H. Fros. *Święci doby współczesnej (1939-1989)*. WAM Kraków 1991 s. 228.

nie było określonych przepisów dotyczących kryteriów kanonizacji. Za pomocą zgodą władz cerkiewnych zostały włączone do kalendarzy liturgicznych liczne kultury, może zbyt łatwo przyznawane osobom zmarłym w opinii świętości. Do elementów kanonizacji urzędowej można zaliczyć kilka kryteriów: pierwsze objawy kultu, rozpoznanie relikwi, cuda, powstanie oficjum własnego.

I. PIERWSZE OBJAWY KULTU

Pierwszymi objawami kultu osoby zmarłej w opinii świętości są: nawiedzanie ciała zmarłego z motywacji religijnej i pobożnościowej, pochowanie w kościele i wzniesienie sarkofagu, pokrycie go welonem, palenie lamp umieszczonych na górze lub stawianych u jego stóp, obchodzenie rocznicy śmierci przez organizowanie specjalnych modłów i wpisanie jego imienia do specjalnych ksiąg zwanych dyptychami. Niekiedy stosowano przeniesienia ciała do jakiejś kaplicy, jak np. w przypadku synów Włodzimierza. Takie przeniesienie prowadziło do ustanowienia święta, co w konsekwencji było równoznaczne z kanonizacją. Np. w 1525 r. Arseniusz, ihumen monasteru, ustanowił wieczyste wspomnienie na cześć Stefana – fundatora tegoż monasteru, następnie ogłosił go świętym i kazał wybudować sarkofag, nakryć welonem i palić przed nim światła. Podobnie w 1544 r. w Borowiczach koło Nowogrodu biskup w porozumieniu z patriarchą moskiewskim polecił przeniesienie ciała Jakuba zmarłego w opinii świętości. Lud domagał się kanonizacji, ale biskup pozwolił najpierw na oficjum własne o słudze Bożym⁶.

II. ROZPOZNANIE CIAŁA

Początkowo Cerkiew rosyjska nie rozumiała przeniesienia jako aktu kanonizacji. Raczej zwracano uwagę na zachowanie ciała (brak jego rozkładu). Jeśli ciało zostało zachowane i nie uległo rozkładowi, już ten fakt mógł być – według rozumienia ludowego – podstawą do kanonizacji. Nie tak jednak pojmowano ten fakt w oficjalnej doktrynie cerkiewnej. Ciało z racji grzechu pierwotnego podległe śmierci normalnie winno podlegać rozkładowi. Jeżeli tak się nie stanie, oznacza to, że nad ciałem tym ciąży ekskomunika, którą należy zdjąć poprzez modlitwy. Jeśli jednak chodzi o takiego człowieka, który praktykował cnoty i umarł w opinii świętości, można było

⁶ DE Meester. *La canonizzazione* s. 395-396.

uważać, że rozkład nie nastąpił z racji jego świętości. Taką naukę głosił Synod Moskiewski z 1667 r. i spotykamy ją także w patriarchacie jerozolimskim pod koniec XVII w. O ile Kościół grecki przywiązywał istotne znaczenie do nienaruszalności ciała sługi Bożego po śmierci, o tyle Kościół rosyjski raczej przypisywał jej znaczenie incydentalne. Jeszcze np. w 1900 r. przy kanonizacji Serafina z Sarowa lud był zawiedziony, że jego ciało nie uległo zepsuciu i Metropolita Petersburga ogłosił, iż istotnym znakiem świętości jest jednak cud⁷.

III. CUDA

Rzeczywiście cuda były w Kościele prawosławnym elementem istotnym przy kanonizacji, ale nie wyłącznym. Dla przykładu św. Włodzimierza (972-1054) kanonizowano prawdopodobnie bez aprobaty cudów i ustanowiono jego święto jako wielkiego „chrzciciela Rosji”. W aktach jego procesu nie ma wzmianki o cudach. Kościół rosyjski był wtedy jeszcze zjednoczony z Kościołem łacińskim. Podobnie w 1091 r. kanonizowano przez przeniesienie św. Teodora († 1076) zaledwie kilka lat po jego śmierci. Także w sprawie kanonizacji synów Włodzimierza Wielkiego były cuda, ale po spaleniu kościoła św. Bazylego, gdzie spoczywały relikwie, dokonano nowego przeniesienia i ten akt (24 lipca) jest uważany za dzień kanonizacji. Synody odbyte za patriarchy moskiewskiego w 1547 i 1549 r. wyniosły na ołtarze 39 sług Bożych. Tu istotną rolę odegrały inseracje do kościelnych kalendarzy lokalnych. Członkowie synodu domagali się jednak aprobaty cudów i te dopiero zdecydowały o wpisaniu ich do kalendarza powszechnego. Dopiero w 1690 r. spotykamy świadectwo, że do kanonizacji Germana fundatora monasteru stawiano dwa warunki: zgody patriarchy Moskwy i dochodzenia na temat życia, cnót i cudów kandydata na ołtarze⁸.

IV. UŁOŻENIE OFFICJUM BREWIARZOWEGO

Wśród istotnych elementów kanonizacji w Kościele prawosławnym chyba ostatnim było ułożenie oficjum liturgicznego ku czci nowego świętego.

⁷ Tamże s. 396-398.

⁸ W Kościele katolickim w wielu okresach dziejów kanonizacji był jednym z podstawowych kryteriów świętości kandydata na ołtarze. Zob. A. Casieri. *Il miracolo belle cause di beatificazione e di canonizzazione e possibilità di aggiornamento*. Roma 1971; H. Misztal. *Komentarz do konstytucji apostołskiej Divinus perfectionis Magister*. Lublin 1987 s. 15.

Na początku zdarzały się jednak przypadki wcześniejszego ułożenia oficjum przed kanonizacją. Dla przykładu Jakub, Patriarcha Moskwy (1589-1605), polecił ułożyć oficjum ku czci księcia moskiewskiego Daniela Aleksandrowicza († 1303) przed przeniesieniem relikwii i przed oficjalną kanonizacją, która miała miejsce dopiero w XVIII w.⁹

V. ZNACZENIE PONIESIENIA ŚMIERCI MĘCZEŃSKIEJ W POSTĘPOWANIU KANONIZACYJNYM

W przeciwieństwie do Kościoła Zachodniego w Kościele Wschodnim panowała opinia, że raczej samo męczeństwo nie wystarczało do kanonizacji bez aprobaty cudów. Opinia ta była zwalczana przez Golubińskiego, który przytoczył wiele przykładów, że Kościół rosyjski i grecki uważał męczeństwo za dowód prawdziwej świętości. Jako przykład mogą posłużyć sprawy Borysa i Gleba, synów Włodzimierza, uważanych za męczenników i czczonych jako świętych oraz św. Leoncjusza biskupa z Rostowa († 1077), czczonego w Kościele prawosławnym. Po 1988 r. mówi się coraz więcej o potrzebie kanonizowania męczenników terroru stalinowskiego. Niezależna od Patriarchatu Moskiewskiego Cerkiew na emigracji już dokonała kanonizacji m. in. rodziny carskiej wymordowanej 17 VII 1918 r. W dalszym ciągu brak ostrego kryterium między *odium imperatoris* i *odium fidei*. Podobnie kanonizacji dokonano w Rumunii i Grecji. Niepokojące jest zagadnienie kanonizacji tych osób, które cechowała bezwzględność, a nawet okrucieństwo wobec idei jedności Kościołów (przeciw „łacinnikom”)¹⁰. Sprawa uznania totalitaryzmów państwowych, a także stalinowskiego, jako systemu zbrodniczego działającego ze swych założeń *ex odio fidei*, czeka na dopracowanie także w Kościele łacińskim¹¹.

⁹ Di regola un officio proprio è riservato ai Santi della prima categoria [kanonizowanych urzędowo – przp. H. M.]. Dico: di regola, perè non mancano esempi, sia nella Chiesa Russa come nelle Chiese greco-bizantine, di composizione e di uso di un'ufficiatura; sia pure locale, per defunti onorati dai loro semplici ammiratori, fedeli o monaci. De Meester. *La canonizzazione* s. 394.

¹⁰ H. Fros. *Pamiętając o mieszkańcach nieba. Kult świętych w dziejach liturgii*. Tarnów 1994 s. 153-154. *Teologia dla wszystkich* 3.

¹¹ Zob. J. Lisowski, *Koncepcja męczeństwa w praktyce Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych*. Wrocław – Rzym 1992; Zob. też: E. Piacentini. *Il martirio nelle cause dei santi, Concetto teologico-giuridico; morte psicologica e martirio bianco; procedura antica e moderna; riforma paolina; fermenti per ulteriori aggiornamenti*. Roma 1979.

VI. WŁADZA DOKONUJĄCA KANONIZACJI

Do XVI w. nie było precyzyjnie określone, kto dokonuje kanonizacji. Przyjmuje się na ogół, że kanonizacji dokonywał biskup, często w porozumieniu z metropolitą. Początkowo, gdy Kościół rosyjski był w łączności z Patriarchą Konstantynopola, metropolita moskiewski zwracał się do niego o pozwolenie na kanonizację. Dla przykładu w 13 lat po śmierci metropolity Piotra, jego następca, lud i kler zwracali się do Patriarchy Konstantynopola Jana XIV Kalekasa (1334-1347) o takie zezwolenie. Patriarcha istotnie w 1339 r. takiego pozwolenia udzielił i wiadomo z *Żywotu św. Ignacego*, że miał on takie uprawnienia do kanonizacji. Podobnie wiemy od Golubińskiego, że metropolita Aleksy w 1364 r. prosił patriarchę Filoteusza (1364-1375) o pozwolenie na kanonizację litewskich męczenników (Antoniego, Jana i Eustachiusza). W wiekach późniejszych ustaliła się praktyka, że sam metropolita ze swoim synodem decydował o kanonizacji. Tak było w wypadku wpisania przez metropolitę kijowskiego do kalendarza kościelnego świętych Borysa i Gleba w 1448 r. a przez metropolitę moskiewskiego – św. Aleksego († 1378). Podobnie postąpił metropolita Daniel (1521-1531), kanonizując dwie osoby po przeprowadzeniu dochodzenia przez synod. Natomiast metropolita Jozafat w XVI w. nie zgodził się na zatwierdzenie kultu lokalnego księcia Aleksandra ze Smoleńska, którego ciało spoczywało już w kościele św. Mikołaja. Niektórzy z autorów przyjmują, że na Rusi było rozróżnienie na beatyfikowanych i kanonizowanych. Wpływ Zachodu doprowadził do zastrzeżenia wymogów przed kanonizacją na Wschodzie. W latach poprzedzających wspomniany Święty Synod w 1721 r. prawdopodobnie na Rusi synody lokalne przeprowadziły do 150 kanonizacji¹². Podkreśla się, że w prawosławiu bardziej niż na Zachodzie kult świętych jest kultem lokalnym, przeznaczonym dla wspólnot partykularnych i dlatego autorytety lokalne miały tam zawsze większą autonomię w dokonywaniu kanonizacji¹³.

De Meester, piszący o kanonizacji w rosyjskim Kościele prawosławnym, podkreśla także fakt, iż często na kanonizację mieli tu jakiś wpływ władcy świeccy¹⁴. Wynikło to – według niego – z powiązania tego Kościoła z państwem. Kościół rosyjski uzyskał w 1588 r. pełną autonomię i uznanie patriarchów wschodnich. Ta sytuacja trwała aż do 1721 r., kiedy to przez cara Piotra Wielkiego został ustanowiony Święty Synod z jednoczesnym zniesieniem patriarchy moskiewskiego i ten fakt miał też wpływ na kanonizację w Kościele ruskim. W tym drugim okresie historii kanonizacji w Kościele ruskim zależały one od Synodu. W dalszym ciągu kanonizacja mogła mieć

¹² H. Fros. *Pamiętając o mieszkańcach nieba* s. 121-122.

¹³ Tenże. *Święci* s. 227.

¹⁴ Zob. *La canonizzazione* s. 402.

walor uniwersalny lub tylko lokalny. Do aprobaty kultu lokalnego wystarczało zwykłe zatwierdzenie Synodu, ale w wypadku kanonizacji o zasięgu powszechnym w Kościele ruskim wymagano skomplikowanej procedury poprzedzającej werdykt synodalny. Proces kanonizacji rozpoczynał się prośbą biskupa lokalnego do Synodu o rozpoczęcie sprawy. Zawierała ona informacje na temat życia, cnót, zasług, cudów mających miejsce przy szczątkach zmarłego sługi Bożego, przejawów kultu ze strony ludu. Synod po otrzymaniu prośby mianował komisję złożoną najczęściej z osób wysoko postawionych w hierarchii kościelnej np. archimandrytów, biskupów. Celem prac komisji było dokonanie dochodzeń w tej właśnie sprawie (zbadanie autentyczności zwłok, sprawdzenie zdziałanych za wstawiennictwem sługi Bożego cudów i wreszcie zbadanie życia wewnętrznego i działalności publicznej kandydata na ołtarze). Wymagania były podobne jak w Kościele łacińskim. Wyniki badań komisji były redagowane w postaci zbioru zwanego „Prolog”, co odpowiada „Pozycji” w Kościele łacińskim. Niekiedy domagano się dochodzeń uzupełniających. Decyzja Synodu równała się kanonizacji.

Akt kanonizacji ustanawiał dzień obchodu wspomnienia liturgicznego o nowym świętym (najczęściej był to dzień jego śmierci), polecał ułożenie oficjum własnego lub zastosowania odpowiedniego komunau, ustanawiał dzień przeniesienia relikwii i wystawienia dla kultu publicznego. Kanonizacja podlegała jeszcze aprobacie cesarskiej, który zazwyczaj używał formuły: „Czytałem z radością i głębokim szacunkiem”. Publikacja dekretu równała się urzędowemu aktowi kanonizacji¹⁵.

VII. CEREMONIE KANONIZACYJNE

Na pierwszą część przygotowawczą składały się: złożenie relikwii w drewnianej (z dobrego gatunku drzewa) trumnie i odprawianie uroczystych modłów w innych kościołach, gdzie był znany sługa Boży (*panichida*), podczas których wspomniano imiona znaczniejszych krewnych z rodziny, zwłaszcza gdyby należeli do rodziny cesarskiej, a także miejscowego biskupa. W uroczystościach tych brali udział biskupi także z sąsiednich eparchii, kler i lud. Nabożeństwa te często były zwykłymi oficjami *pro defunctis*.

Należy przy tym pamiętać, iż Kościoły Wschodnie nie traktują nabożeństw za zmarłych jedynie w sensie wsparcia modlitewnego (*suffragio*), ale także zawiera się tam idea uwielbionej duszy, wyzwolonej już z więzów ciała i posiadającej stan błogosławiony.

Druga część obrzędów kanonizacyjnych, ta urzędowa, rozpoczynała się od celebracji uroczystych niesporów w określonym uprzednio dniu. Nie-

¹⁵ Tamże s. 400-402.

szpory zawierały w sobie także uroczystą procesję (*litia*). Podczas śpiewu hymnów wynoszących cnoty kanonizowanego orszak złożony z osobistości duchownych i rodziny cesarskiej udawał się do któregoś z pobliskich kościołów, gdzie była przygotowana trumna z relikwiami, przykryta welonem. Była ona następnie uroczyście – na ramionach dostojników kościelnych i świeckich – przenoszona do świątyni, w której miała spocząć. W procesji brał udział lud przybyły z różnych stron Rosji, a w tym także chorzy proszący o zdrowie lub inne łaski. Po złożeniu trumny z relikwiami rozpoczynało się nocne czuwanie. Po odśpiewaniu *katyzmów* otwierano trumnę i wystawiano relikwie na widok publiczny. Po uroczystym śpiewie perykopy ewangelicznej namaszczano obecnych olejem z lampy zapalanej na cześć świętego. Tej samej nocy w innych kościołach śpiewano *melebenija*, czyli specjalne modły w różnych intencjach. Rankiem celebrowano uroczystą Eucharystię przez archimandrytów, protopopów i diakonów, obnoszono relikwie i wreszcie składano je w miejscu stałego przeznaczenia. Po skończonej celebracji Eucharystii kanonizacja była uważana za dokonaną¹⁶. Jeśli chodzi o skutki lub wnioski wypływające z aktu kanonizacyjnego w Cerkwii prawosławnej, to Synod z 1988 r. polecił: uznanie szczątków doczesnych kanonizowanego za relikwie, ułożenie tekstów liturgicznych własnych lub używanie tymczasowo testów wspólnych dla określonej grupy świętych, wyznaczenie daty wspomnienia liturgicznego, wykonanie ikony, wydrukowanie żywotów i pism, przekazanie imion nowych świętych bratnim kościołom celem włączenia ich do kalendarzy miejscowych. Ponadto Synod polecił kontynuować prace nad przygotowaniem nowych kanonizacji¹⁷.

VIII. KANONIZACJE PRAWOSŁAWNE W ROZUMIENIU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Do czasu rozdzielenia obu siostrzanych Kościołów wielu świętych Kościoła Wschodu zostało włączonych do kalendarza Kościoła katolickiego. Znajdujemy ich w księgach liturgicznych wydanych w językach słowiańskich przez Kongregację dla Kościołów Wschodnich. Wiemy o 16 świętych inserowanych do kalendarza kościelnego do czasów Soboru we Florencji (1439). Po soborze tym Izydor – patriarcha kijowski – jako legat papieski doprowadził do częściowej unii, ale nie została ona przyjęta przez patriarchat moskiewski. W związku z tysiącleciem Chrztu Rusi w 1988 r. synod patriarchatu moskiewskiego dokonał kanonizacji dziesięciu osób zasłużonych dla rosyjskiego prawosławia.

¹⁶ De Meester. *La canonizzazione* s. 404-406.

¹⁷ Za Fros. *Święci* s. 228.

Pozostaje ciągle otwarty problem uznania w Kościele katolickim świętych ogłoszonych w Cerkwi prawosławnej po rozdzieleniu Kościołów. Nie ma dziś wątpliwości odnośnie do istnienia autentycznej świętości chrześcijańskiej w prawosławiu. W tym duchu wypowiedali się teologowie i znawcy problemu (H. Delehay, S. Tyszkiewicz, S. Łaski, Y. Congar, T. Spidlik), a nawet papieże (Pius XI, Pius XII, Jan Paweł II). Po Unii Brzeskiej (1596) kościoły unickie inserowały do swych kalendarzy liturgicznych nie tylko kanonizowanych przed rozdzieleniem, ale także odziedziczonych po prawosławiu. Ale co myśleć o tych, którzy zostali kanonizowani przez patriarchat moskiewski po odrzuceniu Unii Florenckiej (1439) i w dalszych swych dziejach (szacuje się ich liczbę na 800 osób). Synod Zamojski z 1720 r. nie wypowiedział się jednoznacznie odnośnie do czci świętych prawosławnych w kościołach unickich¹⁸. Mniej wątpliwości budzą męczennicy za wiarę w Rosji, Grecji, na Bałkanach, a nawet w innych chrześcijańskich wyznaniach. Większy problem stanowi uznanie kanonizowanych przez Cerkiew prawosławną, którzy występowali jawnie przeciw jedności Kościoła¹⁹.

W wypadku zjednoczenia ekumenicznego niewątpliwie sprawy te byłyby studiowane w poszczególnych przypadkach z założeniem dobrej woli w poszukiwaniu prawdy o ewangelicznej świętości. Warto zainteresować się bliżej instytucją kanonizacji w siostrzanej Kościele Chrystusowym²⁰.

¹⁸ Szerzej zob.: Fros. *Święci* s. 224-228.

¹⁹ Tamże s. 227.

²⁰ Oto niektóre pozycje literatury: E. E. Golubinskij. *Istoria kanonizacji swiatych w russkiej cerkwi*. Wyd. 2, Moskwa 1903; P. Peeters. *La canonisation des Saints dans l'Eglise Russe*. „Abol Bruxelles” 33:1914 s. 280-420; 38:1920 s. 172-176; H. Delehay. *Geek Neo-Martyrs*. „The Constructive Quartely” 9:1921 s. 701-712; J. Bois. *La canonisation dans l'Eglise Russe*. DThC, vol. 2/2 Paris 1923 col. 1659-1672; S. Tyszkiewicz. *Spiritualité et sainteté russe Pravoslave*. „Gregorianum” 15:1934 s. 348-376; S. Łaski. *O świętych na Rusi i w Rosji*. „Oriens” 6:1938 s. 81-85; Z. Licharowa. *Jurodstwo jako typ religijności rosyjskiej*. „Oriens” 7:1939 s. 78-82; *Pamiętnik VI-ej Pińskiej Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unii Kościelnej (1-3 września 1937)*. Pińsk 1939 (Tam: Referat J. Woronieckiego: *Nasz stosunek do świętych Kościoła ruskiego*); P. Schweigl. *De Menologio grecoslavico post annum 1054*. „Periodica de re morali, canonica et liturgica” 30:1941 s. 221-228; P. De Meester. *La canonizzazione s.* 393-407; S. Salaville. *Pour un répertoire des néo-saints de l'Eglise Orientale*. „Byzantion” 20:1950 s. 223-237; I. Kologrivof. *Essai sur la sainteté en Russie*. Bruges 1953; I. Smolitsch. *Russisches Mönchtum*. Würzburg 1953; Y. M.-J. Congar. *A propos des saints canonisés dans les Eglises Orthodoxes*. W: *Chrétiens en dialogue*. Paris 1964; G. Podskalsky. *Christentum und theologische Literatur in der Kiever Ruß*. München 1982; W. Wassiliew. *Istoria kanonizacji russkich swiatych*. W: *Cztienija w obszczestwie istorii i drevnostiej rossijskich pri Moskowskom Uniwersitietie*. 1983 nr 3 s. 67-70; C. Harosoados. *Le reconnaissance des saints dans l'Eglise Orthodoxe selon la procédure du Patriarcat Oecuménique*. W: *Saints et sainteté dans la liturgie, Conférences Saint-Serge XXXIIIe Semaine d'études liturgiques*. Paris 1986. Ed. par. A. M. Triacca et A. Pistoia. Roma 1987; T. Spidlik. W: *Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique*. Paris 14:1988 s. 197-202; H. Fros. *Święci doby współczesnej (1939-1989)*. Kraków 1991 (Tam większość zebranej bibliografii na s. 224-228; odnośnie do świętych ogłoszonych na Tysiąclecie Chrztu Rusi: Aneks II s. 229-238; do nowych świętych rumuńskich: Aneks III s. 237-240); H. Fros. *Pamiętając o mieszkańcach nieba. Kult świętych w dziejach i liturgii*. Tarnów 1994. *Teologia dla wszystkich* 3.